

UOT: 368.01:368.1:368.07

AQRAR SIĞORTA MÜNASİBƏTLƏRİNİN İNKİŞAFI VƏ SIĞORTA ŞİRKƏTLƏRİNİN FƏALLIĞININ ARTIRILMASI

Heydər Rəşid oğlu Ağayev

Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin doktorantı

e-mail: agayevheyder.r@gmail.com

Xülasə

Məqalədə Azərbaycanda aqrar sahədə sığortanın rolu təhlil edilmiş, dövlət dəstəyi ilə sığorta mexanizminin tətbiqi və onun sığorta şirkətlərinin bazar fəallığına təsiri məsələlərinə baxılmışdır. Ölkədə mövcud sığorta şirkətləri və təşkilatlarının əsas göstəriciləri təhlil edilmişdir. Sığorta şirkətlərinin aktivlərinin, sığorta haqlarının və sığorta ödənişlərinin müəyyən dövr üçün dinamikası araşdırılmışdır. Aqrar sığorta sahəsində irəliləyişlərlə əlaqədar olaraq ölkənin sığorta şirkətlərinin regional səviyyədə fəaliyyətlərinin gücləndirilməsi problemlərinə diqqət yetirilmişdir. Yaxın illərdə Azərbaycanda sığorta şirkətlərinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, sığorta xidmətlərinin əlçatanlığının gücləndirilməsi və bütövlükdə sığorta şirkətlərinin fəaliyyətinin qlobal təsirlər kontekstində, həmçinin COVID-19 pandemiyası nəticəsində yaranan şəraitdə təkmilləşdirilməsi və gücləndirilməsi üzrə tövsiyələr hazırlanmışdır.

***Açar sözlər:** sığorta sistemi, sığorta təşkilatları, sığorta xidmətləri, sığorta əlçatanlığı, aqrar sahədə sığorta şirkətlərinin fəaliyyəti, sığorta şirkətlərinin inkişaf perspektivləri.*

Giriş

Qlobal çağırışlar kontekstində COVID-19 pandemiyasının dərinləşdiyi yeni şəraitdə milli iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsi, daha dayanıqlı və məhsuldar iqtisadi mexanizmlər hazırlanaraq tətbiq olunması vacib məsələlər kimi xarakterizə edilir. İqtisadi inkişaf proseslərində və iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunmasında bir qrup iqtisadiyyat, fəaliyyət sahələri, o cümlədən kənd təsərrüfatı daha çox önəm kəsb edir. Bu proseslərdə sığorta fəaliyyəti, bunlarla bağlı olaraq bütövlükdə sığorta sistemi və bu sistemin subyektləri xüsusilə fərqlənirlər. Sığorta xidmətləri istənilən iqtisadiyyat sahəsinin, həmçinin ölkə vətəndaşlarının üzləşdikləri problemlərin həllində, ilk növbədə onların düşdükləri zərərlərin kompensasiya olunmasında, daha güvənli fəaliyyət göstərmələrində və yaşamalarında strateji funksiyaları yerinə yetirir. Buna görə də sığorta şirkətlərinin fəallığı vacibdir və onların daha səmərəli fəaliyyət göstərmələrinin təmin olunması tələb olunur. Amma bu istiqamətlərdə həllini gözləyən məsələlər də çoxdur və bütün bunlar məqalənin mövzusunun aktuallığına dəlalət edir. Xüsusilə aqrar sahədə - itkilərin çox olduğu bir sektorda sığorta

xidmətlərindən istifadə problemlərinin öyrənilməsinə və bu istiqamətlərdə yeni tədqiqatlara ehtiyac qalmaqdadır.

Tədqiqatın hipotezasının əsasında hazırki dövrdə ölkəmizdə sığorta şirkətlərinin aqrar sahədə daha fəal rol oynamalarına zərurət vardır iddiası yer almışdır. İqtisadiyyatda, o cümlədən aqrar sahədə risklərin sığortalanması, yarana bilən zərərlərin sığorta mexanizmi vasitəsilə kompensasiya olunması istiqamətlərində əlverişli, əlçatan sığorta xidmətlərinin formalaşdırılması və reallaşdırılması böyük fayda verə bilər.

Tədqiqatın metodları

Məqalənin hazırlanmasında iqtisad elmində məlum olan bir sıra iqtisadi metodlara müraciət olunmuşdur. Bunların sırasında daha çox təhlil, sintez və ümumiləşdirmə metodlarına yer verilmişdir. Ölkədə sığorta sisteminin işləkliyini, sığorta şirkətlərinin fəaliyyətini əks etdirən təhlillər aparılmış və bunlarla bağlı cədvəl və histqramlardan istifadə olunmuşdur. Ümumi yanaşmaların formalaşdırılmasında, o cümlədən aqrar sahədə sığorta şirkətlərinin fəallığının artırılmasında müəllif yanaşmalarına da üstünlük verilmişdir və bunlar öz əksini məqalənin nəticə hissəsində də ifadə etmişdir.

Aqrar sahədə sığorta mexanizminin təkmilləşdirilməsi

İqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində, o cümlədən aqrar sahədə sığorta şirkətlərinin daha məhsuldar çalışmaları üçün münbit şəraitin yaradılması, dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərindən yetərinə istifadə edilməsi sığorta xidmətlərinin əlçatanlığına imkan yaradır. Ümumiyyətlə sığorta xidmətlərinin dünya səviyyəsində geniş spektrdə tələb olunması tendensiyasını qeyd etmək olar. Məsələn, dünyanın əksər ölkələrində sığorta bazarının artım tempinin az da olsa, yüksəlməsi fonunda inkişaf etməkdə olan dünya sığorta bazarında artımın dinamikliyi ümumilikdə dünya sığorta bazarının növbəti illərdə inkişaf tempinin artmasını proqnozlaşdırmağa əsas verir. Sığorta xidmətləri daha çox iqtisadi sferalara yol açmaqdadır, ənənəvi olaraq daha çox fiziki şəxslərin sığortalanması ilə bərabər müxtəlif fəaliyyət sahələrində geniş çeşiddə sığorta xidmətlərinin formalaşdırılmasına zərurət artmaqdadır.

Qeyd edək ki, sığorta şirkətlərinin fəaliyyətinin tənzimlənməsi və iqtisadiyyatda onların rolunun artırılması vacib məsələlər kimi xarakterizə olunur. Belə ki, sığorta şirkətlərinin fəaliyyəti çoxşaxəlidir və onlar mühüm funksiyaları yerinə yetirirlər. Məsələn, onlar həm yığım, həm də sığortalama funksiyalarını yerinə yetirir və digər tərəfdən investisiya yönəltməsi imkanları formalaşır. Amma bunun üçün sığorta şirkətlərinin fəaliyyət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi vacibdir. İlk növbədə sığorta şirkətləri ilə sığortaolunanlar arasında qarşılıqlı inam məsələsi və etimad mühiti məsələsi həll olunmalıdır. Digər tərəfdən sığorta sisteminin təkmilləşdirilməsi və qlobal maliyyə çağırışlarına uyğun olaraq daha səmərəli fəaliyyət alətlərinin formalaşdırılması, onun multiplikativ təsirindən və çoxfunksiyalılıq xüsusiyyətlərindən səmərəli istifadə etməklə iqtisadi islahatların aparılmasında və inkişaf proseslərinin sürətləndirilməsində fəal istifadə olunmasına marağın yaranması imkanları vardır və onlardan səmərəli istifadə edilməsi mexanizmləri işlənməlidir [6]. Bunlarla bərabər milli iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin, o cümlədən aqrar sahənin inkişaf etdirilməsi prosesində ortaya çıxan risklərin təsirinin aradan qaldırılması məsələlərində sığorta

mexanizmi xeyli fayda verir [7]. Aqrar sahədə risklər həddindən çoxdur, istehsal olunan kənd təsərrüfatı məhsullarının yetişdirilməsi, daşınması və saxlanılması ilə bağlı risklər böyükdür [8]. Kənd təsərrüfatı sahələrində işlərin sistemli və güvənli şəkildə tənzimlənməsi heç də asan məsələ olmadığından investorlar bu sahələrə iri məbləğlər yatırmağa tələsmirlər. Amma işlək sığorta mexanizmləri olduğu halda bu sahədəki fəaliyyətin investorlar üçün cəlbediciliyini təmin etmək mümkündür [9, s. 34]. Dünya təcrübəsində də bu məsələlərə ciddi önəm verilir. Aqrar sahədə investisiyaların formalaşdırılması, yönəldilməsi və mümkün risklərin təsirinin azaldılması üçün əlavə tədbirlərin görülməsinə ehtiyac vardır [10, s. 369].

Həssas iqtisadiyyat sahəsi kimi, aqrar sahədə çevik və cəlbedici sığorta xidmətlərinin təşkil olunması və onların əlçatanlığının təmin edilməsi bu işə sistemli yanaşmanın zəruriliyini şərtləndirir [11, s. 13]. Belə ki, aqrar sahədə fəaliyyətin çoxriskli aspektlərə malik olması sığorta şirkətlərini çəkindirən amillərdəndir və bunlar nəzərə alınmaqla onların motivasiyalaşdırılması, dövlət tərəfindən aqrar sahəyə göstərilən dəstək mexanizmləri sırasında maliyyə bazarının inkişaf etdirilməsi kontekstində sığorta fəaliyyətinin genişləndirilməsinə imkan verən şəraitin yaradılması vacibdir. Bu halda ölkənin mühüm iqtisadiyyat sahələrindən olan aqrar sahədə fəaliyyət istiqamətlərinin sığortalanmasında müsbət nəticələr əldə edilməsi mümkündür [12, s. 419].

Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra bütün sahələrdə olduğu kimi ölkədə sığorta sisteminin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi üçün zəruri tədbirlərin görülməsini təmin etmişdir. Bu istiqamətdə müvafiq qanunvericilik bazası formalaşdırılmış və dövlət sığorta siyasətinin əsas prioritetləri müəyyənləşdirilmişdir. 1993-cü ildə “Sığorta haqqında”, 1999-cu ildə “Tibbi sığorta haqqında”, 2007-ci ildə “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunları qəbul olunmuş və bununla da sığorta fəaliyyətinin çox mühüm aspektlərinin hüquqi tənzimlənməsi məsələləri həll olunmuşdur [16]. Sonuncu qanun ölkədə sığorta sisteminin inkişafının, sığorta bazarı iştirakçılarının fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini və prinsiplərini müəyyənləşdirmişdir. Qanunvericiliklə bağlı fəaliyyətlər sonrakı dövrlərdə də davam etdirilmiş və 2011-ci ildə “İcbari sığorta haqqında”, 2017-ci ildə “İşsizlikdən sığorta haqqında” qanunlar qəbul olunmuşdur [18].

Son dövrlərdə isə kifayət qədər həssas olan sahələrdə sığorta xidmətlərinin genişləndirilməsi istiqamətində dövlət tərəfindən aparılan davamlı tədbirlər sırasında qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi də diqqət mərkəzində olmuşdur. 2019-cu ildə “Aqrar sığorta haqqında” Qanun qəbul olunmuşdur [20]. Bu qanuna uyğun olaraq ölkədə aqrar sığorta sisteminin təşkili, inkişafı və dayanıqlılığı, habelə idarəedici qurumun formalaşdırılmasını təmin edən və onun fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirən “Aqrar Sığorta Fondu” qeyri-kommersiya hüquqi şəxsi yaradılmışdır. Bununla da aqrar sahədə sığorta xidmətlərinin genişləndirilməsi istiqamətində önəmli addımlar atılmışdır. Təsədüfi deyildir ki, son illərdə ölkədə sığorta şirkətlərinin vəziyyəti qlobal iqtisadi-maliyyə qeyri-sabitliyi kontekstində qənaətbəxş qiymətləndirilir [21]. Amma hesab edirik ki, ölkədə sığorta sisteminin fəaliyyəti, o cümlədən aqrar sahədə cəlbedici sığorta xidmətlərinin təşkili müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq maksimum təkmilləşdirilməli və yenilənməlidir.

Qeyd edək ki, son dövrlərə qədər ölkəmizdə kənd təsərrüfatı sahələrinin və bütövlükdə aqrar sahənin sığortalanmasının lazımı səviyyədə təşkil edilməməsi bu sektorda geniş təkrar istehsalın həyata keçirilməsini ləngidirdi. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların sığorta xidmətlərindən istifadə etmək imkanları olduqca aşağı idi. Məsələn, ölkə üzrə əmlak sığortasına görə ödənilmiş ümumi məbləğdə kənd təsərrüfatı bitkiləri və heyvanlarının sığortasının payı cəmi 1,3% təşkil etmişdir.

Digər tərəfdən sığorta bazarının maliyyə həcmninə kifayət qədər olmaması səbəbindən təsərrüfat zərərlərinin ödənilməsi imkanları zəifləyir, buna görə də təbii fəlakət, yaxud digər fors-majör hallarda zərərlərin kompensasiya edilməsi mümkün olmurdu və son nəticədə dövlət tərəfindən büdcə xərcləri hesabına bu zərərlər bağlanırdı [25]. Eyni zamanda regional səviyyədə müstəqil balansla malik olan dayanıqlı sığorta müəssisələrinin fəaliyyət göstərməməsi ilə bağlı aqrar sahədə fəaliyyət göstərən subyektlər əksər hallarda dəymiş zərər üçün sığorta şirkətlərinə müraciət etmədilər və müqavilələrin bağlanmasında maraqlı olurdular. Qeyd olunan amillər isə iqtisadi islahatlar şəraitində və o cümlədən aqrar sektorun strateji hədəflərinin reallaşdırılması kontekstində sığorta xidmətlərinə əlçatanlığı zəiflədirdi.

Ölkəmizdə kənd təsərrüfatı istehsalçılarının sığortalanmasına dövlət dəstəyi mexanizmlərinin gücləndirilməsi ölkə Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi"ndə də öz əksini tapmışdır [23]. Hazırda dövlət dəstəyi göstərilməklə aqrar sığorta mexanizminin tətbiqinə start verilmişdir və burada əsas etibarını ilə Türkiyə təcrübəsindən istifadə olunur. Belə ki, ölkəmizdəki aqrar sığorta sistemi Türkiyənin TARSİM sistemi əsasında formalaşdırılıb. Bu sistem vasitəsilə kənd təsərrüfatı heyvanları, əkin sahələri, müxtəlif bitkiçilik məhsulları ilə bağlı risklərdən sığortalanma, həmçinin bir qrup digər risklərdən güzəştli formada sığortalanma mexanizmləri nəzərdə tutulmuşdur. Dövlət dəstəyinin əsas məqsədi aqrar sığorta mexanizminin səmərəliliyini gücləndirməklə kənd təsərrüfatında və ümumilikdə aqrar sahədə sahibkarlıq və biznes fəaliyyətinin daha təhlükəsiz təşkili, risklərdən sığortalanmasından ibarətdir. Ölkə Prezidentinin 809 sayılı Fərmanı ilə yaradılan Aqrar Sığorta Fondu vasitəsi ilə ilkin mərhələdə 1-7 yaşlı südlük inək və camışlar, 14 bitki növü, həmçinin nohur və hovuzlarda yetişdirilən balıqların sığortalanması nəzərdə tutulmuşdur [24].

Yeni mexanizmlər çərçivəsində sığorta şirkətləri aqrar sahədə güzəştli şərtlərlə sığortalamanın aparılmasına cəlb edirlər. Bu, öz növbəsində həmin şirkətlərin fəallığının yüksəlməsinə müsbət təsir göstərir.

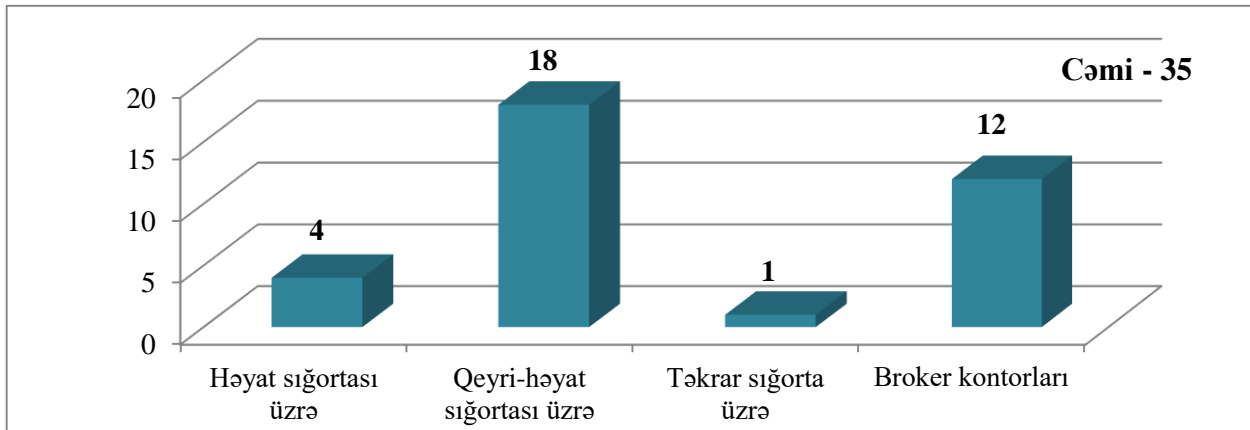
Sığorta şirkətlərinin bazar fəallığı

Qeyd olunan amillər və inkişaf səmtləri baxımından, yaxın dövrdə sığorta şirkətlərinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və bununla bağlı daha geniş tədbirlərin görülməsi zərurəti diqqət çəkməkdədir. Sığorta bazarının dinamikliyi və əlçatanlığı hesabına sığortanın rolu və əhəmiyyəti ildən ilə yüksəlməkdədir. Sığorta xidmətlərinin genişləndirilməsi hesabına iqtisadi fəaliyyətin və investisiya qoyuluşlarının müxtəlif risklərindən kifayət qədər sığortalanmaq mümkündür və müəyyən bir fəaliyyətin gözlənilən nəticələrinin daha optimal proqnozlaşdırılmasına imkan yaranır [1, s. 10]. Bundan əlavə sığorta şirkətlərinin arasında olan rəqabətin düzgün təşkili, sağlam rəqabət mühitinin yaradılması daha geniş çeşiddə sığorta xidmətləri paketinin formalaşdırılmasına və sığorta bazarının inkişafına imkan verir [2, s. 143]. Eyni zamanda sığorta sisteminin və sığorta şirkətləri fəaliyyətinin rəqəmsallaşması hesabına elektron xidmətlərin artırılması sayəsində sığorta xidmətləri paketinin diversifikasiyası və əlçatanlığı imkanları artmışdır [3, s. 22]. Sığorta xidmətlərinin ölkənin bütün regionlarında və iqtisadiyyat sahələrində müvafiq infrastruktur olmaqla təşkil edilməsi sığorta xidmətlərinin keyfiyyətinə və şübhəsiz ki, kəmiyyətinə müsbət təsir göstərir [4, s. 181]. Həm də əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi rəqəmsal texnologiyalar hesabına iqtisadiyyatın daha səmərəli

modelləşdirilməsi, həmçinin maliyyə və sığorta bazarlarının əhəmiyyətli səviyyədə inkişaf etdirilməsinə şərait yaradır.

Şəkil 1-də Azərbaycanda 01.01.2020-ci ilə sığorta təşkilatlarının sayı əks olunmuşdur və görüldüyü kimi ölkədə cəmi 35 sığorta təşkilatı vardır [22]. Amma onların əksəriyyəti - 18-i qeyri-həyat sığortası üzrə ixtisaslaşıb, halbuki beynəlxalq təcrübədə həyat sığortasına ciddi önəm verilir.

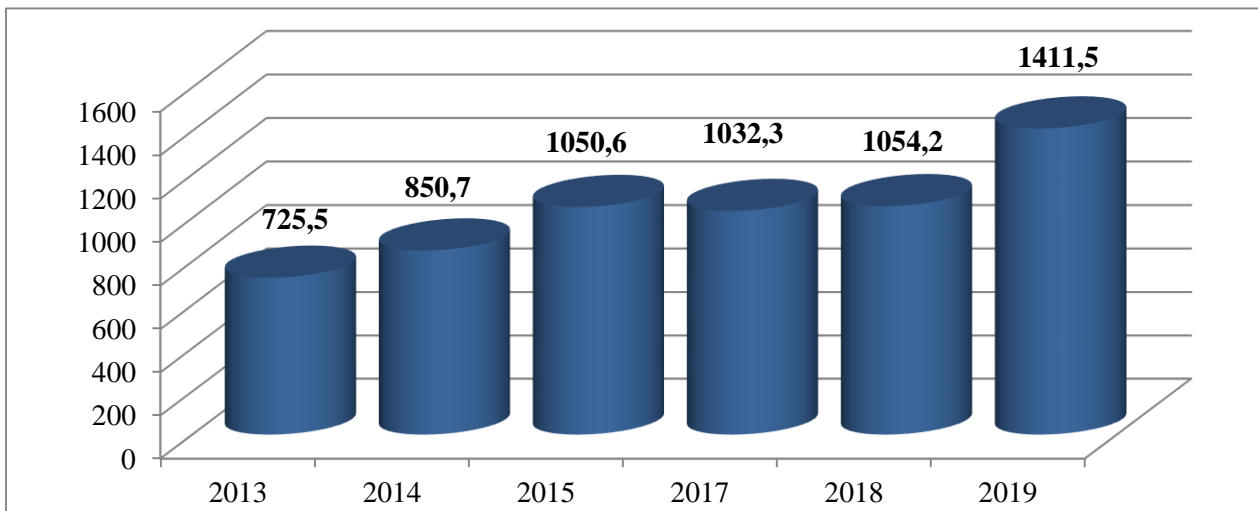
Şəkil 1. Azərbaycanda 01.01.2020-ci ilə sığorta təşkilatlarının sayı

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları üzrə hazırlanmışdır.

Azərbaycanda 2013-2019-cu illərdə fəaliyyət göstərən sığorta təşkilatlarının cəmi aktivlərinin ümumi həcmi 725,5 mln. manatdan 1411,5 mln. manatadək, yaxud 94,6% artmışdır (*Şəkil 2*).

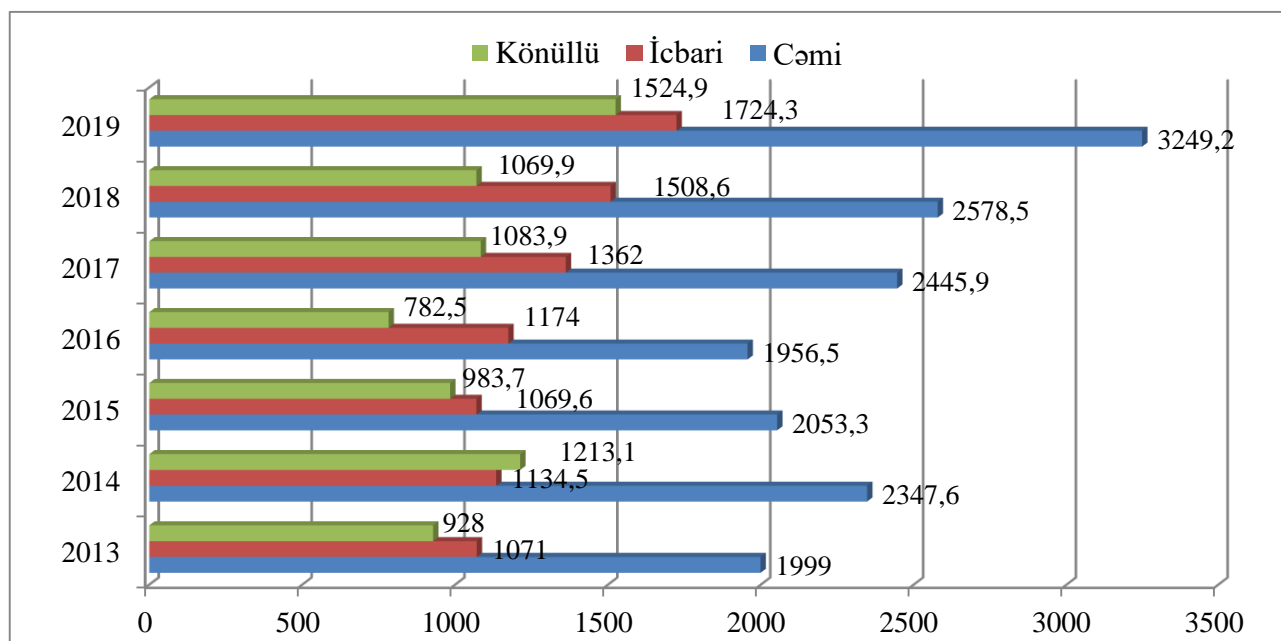
Şəkil 2. Azərbaycanda 2013-2019-cu illərdə fəaliyyət göstərən sığorta təşkilatlarının cəmi aktivləri, mln. manat

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları üzrə hazırlanmışdır..

Azərbaycanda 2013-2019-cu illərdə sığorta müqavilələrinin sayı 26% artmış, bağlanmış müqavilələrin sayı isə 3,2 milyondan çox olmuşdur. Həmin müqavilələrin 1,7 milyonu icbari sığortaya, 1,5 milyondan çoxu isə könüllü sığortaya aiddir (*Şəkil 3*).

Şəkil 3. Azərbaycanda 2013-2019-cu illər üzrə sığorta müqavilələrinin sayı və siniflər üzrə bölgüsü, min ədəd

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları üzrə hazırlanmışdır. <http://www.stat.gov.az>

Aşağıdakı cədvəldə Azərbaycanda 2016-2020-ci illərdə sığorta növləri üzrə sığorta ödənişlərinin təhlili verilmişdir. Burada kənd təsərrüfatı və aqrar sahədə ixtisaslaşmış sığorta növünə diqqət yetirilməsi lazım gəlir. Məsələn, kənd təsərrüfatı heyvanlarının sığortası müqavilələri əsasında 2016-2020-ci illərdə davamlı şəkildə sığorta ödənişləri aparılmışdır. Bu rəqəm 2016-cı ildə 757,6 min manat, 2017-ci ildə 95 min manat, 2018-ci ildə 574,7 min manat, 2019-cu ildə 936,7 və 2020-ci ildə 613 min manat təşkil etmişdir.

Cədvəl. Azərbaycanda 2016-2020-ci illərdə sığorta növləri üzrə ödənişlər, min manat

Sığorta növləri	2016	2017	2018	2019	2020
Könüllü sığortalar üzrə - cəmi:	179 435,3	199 424,9	172 564,8	220 910,1	378 741,2
<i>o cümlədən:</i>					
Həyat sığortası üzrə, o cümlədən:	90 969,8	126 406,9	94 978,9	121 797,8	280 441,3
həyatın yaşam sığortası	88 108,1	124 045,6	93 366,0	120 547,9	275 661,7
həyatın ölüm halından sığortası	2 859,1	2 351,5	1 612,9	1 249,9	4 779,6
əmək qabiliyyətinin sığortası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
sağalmaz xəstəliklərdən sığorta	2,6	9,9	0,0	0,0	0,0
Qeyri-həyat sığortası üzrə, o cümlədən	88 465,5	73 018,0	77 585,9	99 112,2	98 299,9
Şəxsi sığorta, o cümlədən:	63 109,9	53 830,2	60 556,9	61 418,5	68 336,3
tibbi sığorta	61 568,8	53 002,8	59 484,6	60 492,9	67 869,5
xaricə səfər edən vətəndaşların sığortası	572,9	375,6	749,5	481,9	307,7
fərdi qəza və xəstəlik sığortası	968,2	451,8	322,8	443,7	159,1
Əmlak sığortası, o cümlədən:	25 355,6	19 187,8	17 029,0	37 693,7	29 963,6
əmlakın sığortası, o cümlədən:	24 752,2	16 397,8	15 074,4	36 610,0	29 373,7

Sığorta növləri	2016	2017	2018	2019	2020
hava nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	2 615,4	0,0	873,2	19 227,3	2 061,1
əmlakın yangından və digər risklərdən sığortası	5 442,8	2 214,4	3 074,3	2 171,7	13 383,3
avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası	15 527,3	10 873,8	9 574,6	13 072,3	13 039,4
yüklərin (nəqliyyat) sığortası	387,4	76,0	185,2	289,9	67,5
kənd təsərrüfatı heyvanlarının sığortası	757,6	95,0	574,7	936,7	613,0
su nəqliyyat vasitələrinin sığortası	18,0	0,0	612,1	912,2	209,4
dəmiryol nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
kənd təsərrüfatı bitkiləri məhsullarının sığortası	3,8	1 419,4	180,3	0,0	0,0
əmlakın sığortası ilə bağlı digər siniflər, o cümlədən:	0,0	1 719,2	0,0	0,0	0,0
- işçilərin dələduzluğu sığortası	0,0	1 719,2	0,0	0,0	0,0
- pul və pul sənədlərinin saxtalaşdırılmasından sığorta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
mülki məsuliyyətin sığortası, o cümlədən:	547,4	2 790,0	1 954,6	1 083,7	576,7
hava nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	0,2	1 532,6	566,9	538,7	242,5
ümumi mülki məsuliyyətin sığortası	416,8	1 070,4	1 302,0	425,4	257,3
avtonəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	98,3	101,1	61,5	66,3	55,9
peşə məsuliyyətinin sığortası	0,0	0,5	1,7	14,5	0,0
işəgötürənin məsuliyyət sığortası	20,1	9,4	22,5	38,8	18,3
yük daşıyanın mülki məsuliyyətinin sığortası	11,9	75,9	0,0	0,0	2,7
su nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
dəmiryol nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
mülki-hüquqi müqavilə üzrə mülki məsuliyyətin sığortası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
kredit sığortası, o cümlədən:	56,0	0,0	0,0	0,0	0,0
kreditlərin sığortası	56,0	0,0	0,0	0,0	0,0
qarışıq maliyyə risklərinin sığortası, o cümlədən:	0,0	0,0	0,0	0,0	13,2
işin dayanması ilə bağlı risklərdən sığorta	0,0	0,0	0,0	0,0	13,2
İcbari sığortalar üzrə - cəmi:	57 815,3	57 684,7	67 768,7	80 626,7	86 411,9
<i>o cümlədən:</i>					
Həyat sığortası üzrə	4 009,0	4 226,4	3 136,1	3 100,7	2 558,8
İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta	4 009,0	4 226,4	3 136,1	3 100,7	2 558,8
Qeyri-həyat sığortası üzrə	53 806,4	53 458,3	64 632,6	77 526,0	83 853,1
avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası	40 842,9	44 763,6	53 505,2	67 235,6	56 578,7
daşınmaz əmlakın icbari sığortası	2 006,8	2 828,1	4 025,2	5 415,0	3 864,9
daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası	52,9	23,5	83,7	0,6	22,7
sərnişinlərin icbari fərdi qəza sığortası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
digər icbari sığorta növləri	10 903,7	5 843,0	7 018,5	4 874,8	23 386,7
YEKUN	237 250,6	257 109,6	240 333,5	301 536,7	465 153,1

Mənbə: Mərkəzi Bankın məlumatları əsasında tərtib olunmuşdur. <https://www.cbar.az/page-189/insurance>

Nəticə

Beləliklə, yaxın illərdə ölkədə iqtisadi islahatlar dərinləşdikcə sığorta xidmətlərinə və səmərəli sığorta mexanizmlərinə tələbatın xeyli artacağını gözləmək olar. Bu məsələ kənd təsərrüfatı fəaliyyəti istiqamətləri və ümumilikdə aqrar sahə üçün xeyli prioritetlik təşkil edir. Bu istiqamətlərdə olan risklərin sığortalanması daha məhsuldar fəaliyyət üçün olduqca vacibdir. Qeyd olunan amillər nəzərə alınmaqla, həmçinin COVID-19 pandemiyasının təsirindən yaranan yeni şərait, torpaqlarımızın işğaldan azad olunması ilə bağlı obyektiv reallıqlar əsas götürülməklə yaxın perspektivdə sığorta şirkətlərinin ölkədə gedən iqtisadi inkişaf proseslərində və xüsusilə aqrar sahədə fəallığının artırılması üçün bir qrup tədbirlərə ehtiyac duyulur:

- *ilk növbədə ölkənin sığorta sistemi, bu sahədə dövlət səviyyəsində konseptual yanaşmalar, dövlət siyasəti mexanizmləri dünya təcrübəsinə tam uyğunlaşdırılmalı və məlum global təsirlər nəzərə alınmalıdır;*
- *ölkədə maliyyə xidmətləri bazarının, o cümlədən onun mühüm seqmenti olan sığorta xidmətləri bazarının dövrün tələbləri səviyyəsində inkişaf etdirilməsi və tətbiq olunan mexanizmlərin, alətlərin maksimum təkmilləşdirilməsi tələb olunur;*
- *iqtisadi islahatların xüsusiyyətləri, əhatəsi nəzərə alınmaqla çevik və səmərəli sığorta xidmətləri paketi formalaşdırılmalıdır;*
- *kənd təsərrüfatının və bütövlükdə aqrar sahənin fəaliyyət prinsipləri, risk dairəsi və səmərəlilik problemləri əsas götürülməklə bu istiqamətdə cəlbedici və bürokratiyadan uzaq sığorta xidmətlərinin daha da genişləndirilməsi təmin olunmalıdır;*
- *işğaldan azad olunmuş ərazilərin tezliklə dirçəldilməsi və bərpa olunması hədəflərindən yanaşmaqla ölkə regionlarında sığorta xidmətləri infrastrukturunun, müstəqil balansə malik sığorta şirkətlərinin yaradılması problemləri həll olunmalı və sığorta xidmətlərinin əlçatanlığına şərait yaradılmalıdır.*

Ədəbiyyat

1. Савенко О.Л., Болотин Ю.О. Устойчивое развитие страхового рынка в современных условиях: концептуальные основы и инструменты обеспечения // Вестник Евразийской науки, 2019, №4, с. 1-16.
2. Полянин А.В., Долгова С.А., Базарнова О.А. Тенденции и перспективы развития страхового рынка // Журнал Вестник Алтайской академии экономики и права. 2019, №1 (часть 1), с. 141-150.
3. Брызгалов Д.В., Цыганов А.А. Особенности развития и цифровизации страхования жизни в Российской Федерации. Информационное общество, 2020, 6, с. 20-33.
4. Robert W. Klein Principles for Insurance Regulation: An Evaluation of Current Practices and Potential Reforms // The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice volume 37, 2012, p. 175-199.
5. Горюлев Д.А. Влияние цифровых трансформаций на экономику, финансовый и страховой рынок // Страховое дело 12 (321), 2019, с. 36-48.

6. Рыжков О.Ю. Финансовая устойчивость страховщиков: оценка и управление. Монография. НГУ, Новосибирск, с. 2013, 216.
7. Батаев В.А. Совершенствование системы страхования и развития экономики. России // Финансы, 2010, №10, с. 40-44.
8. Годин А.М., Фрумина С.В. Страхование: учебник. Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2016, с. 256.
9. Гайнутдинов Ф.Ф. Развитие рынка страхования в сельском хозяйстве // Актуальные проблемы экономики и права. 2010, №1 (13), с. 32-38.
10. Vincent H.Smith, Joseph W.Glauber. Agricultural Insurance in Developed Countries: Where Have We Been and Where Are We Going? // Applied Economic Perspectives and Policy (Oxford University Press), Vol. 34, No. 3, 2012, p. 363-390.
11. Sumner D.A. Economic and Environmental Effects of Agricultural Insurance Programs. / D.A. Sumner, D.Zulauf, C.Zulauf. University of California; Ohio State University. 2012, p. 20.
12. Advances in the Analyses of Demand for Agricultural Insurance in Developing and Emerging Countries // Williams A., Awudu A., Ashok K. Mishra. Recent Annual Review of Resource Economics, 12 (1), 2020, p. 411-430.
13. İbrahimov K.M. Dünya sığorta bazarının inkişaf tendensiyaları və qanunauyğunluqları // “Audit” Elmi-Praktik Jurnal, cild 21, №3, 2018, s. 21-30.
14. Слепухина Ю.Э. Риск как экономическая категория: распределение и перераспределение рисков в страховании // Страховое дело, 2008, №9, с. 60-71.
15. “Sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 1993-cü il 05 yanvar. № 436.
16. “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2007-ci il 25 dekabr. №519-IIIQ.
17. “Tibbi sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 1999-cu il 28 oktyabr. № 725.
18. “İcbari sığortalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2011-ci il 24 iyun. № 165-IVQ.
19. “İşsizlikdən sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2017-ci il 30 iyun. № 765-VQ.
20. “Aqrar sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2019-cu il 27 iyun. № 1617-VQ.
21. “Sığorta şirkətlərinin vəziyyəti qənaətbəxşdir”. 28.05.2020.
<https://marja.az/57510/sigorta-sirketlerinin-veziyyeti-qenaetbexsdir>
22. Azərbaycanın statistik göstəriciləri. 2020, Statistik məcmuə, s. 772.
23. “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
24. Azərbaycanda dövlət dəstəyi ilə aqrar sığorta mexanizminin tətbiqinə start verilib. 04.11.2020.
<https://www.agro.gov.az/az/news/azerbaycanda-doevlet-desteyi-ile-aqrar-sigorta-mexanizminin-tetbiqine-start-verilib>.
25. Ataşov B.X. Maliyyə bazarları. Bakı, “Kooperasiya nəşriyyatı”, 2016. s. 456.

H.R. Agayev

Ph.D. student of the Azerbaijan Cooperation University

Development of insurance relations in agriculture and increasing the activity of insurance companies

Summary

The article analyzes the role of insurance in the agricultural sector of Azerbaijan, the application of the insurance mechanism with state support and its impact on the market activity of insurance companies. Analyzed the main indicators of existing insurance companies and organizations in the country. The dynamics of assets of insurance companies, insurance premiums and insurance payments for a certain period has been studied. In connection with the progress in the field of agricultural insurance, attention was paid to the problems of strengthening the activities of the country's insurance companies at the regional level. Recommendations have been developed to improve the work of insurance companies in Azerbaijan, increase the availability of insurance services and improve and strengthen the activities of insurance companies in general in the context of global impacts, as well as COVID-19 pandemic.

Keywords: *insurance system, insurance organizations, insurance services, availability of insurance, activities of insurance companies in the agricultural sector, prospects for the development of insurance companies.*

Г.Р. Агаев

Докторант Азербайджанского университета кооперации

Развитие страховых отношений в сельском хозяйстве и повышение деятельности страховых компаний

Резюме

В статье анализируется роль страхования в аграрном секторе Азербайджана, применение механизма страхования с государственной поддержкой и его влияние на рыночную деятельность страховых компаний. Проанализированы основные показатели существующих страховых компаний и организаций в стране. Изучена динамика активов страховых компаний, страховых премий и страховых выплат за определенный период. В связи с прогрессом в области агрострахования было уделено внимание проблемам усиления деятельности страховых компаний страны на региональном уровне. Разработаны рекомендации для улучшения работы страховых компаний в Азербайджане, повышения доступности страховых услуг и улучшения и усиления деятельности страховых компаний в целом в контексте глобальных воздействий, а также COVID-19.

Ключевые слова: *система страхования, страховые организации, страховые услуги, доступность страхования, деятельность страховых компаний в аграрном секторе, перспективы развития страховых компаний.*